

A. M. J. WEWEL \*

## De bibliotheek van een sociale academie

Enkele opmerkingen over een Speciale Bibliotheek in het onderwijs

De sociale academies met hun roerige soms ook wel rumoerige gasten zijn nogal eens in het nieuws. Het 'sociaal' in hun naam doelt op maatschappelijke en culturele activiteiten, op handelen dat te maken heeft met de menselijke samenleving. De opleidingen, ressorterend onder het hoger beroepsonderwijs, bereiden voor op functies in het veld van 'agogische' <sup>1</sup> aktie. Dat zijn bijv. psycho-sociale hulpverlening (maatschappelijk werk, geestelijke gezondheidszorg, kinderbescherming etc.), sociale begeleiding van de mens in organisatie en gemeenschap (personeelswerk, opbouwwerk etc.) en cultureel werk (o.a. het vormingswerk met volwassenen en jongeren).<sup>2</sup>

Er zijn in ons land vijftien sociale academies waarvan de meeste, naar het zich laat aanzien, bezig zijn van structuur te veranderen. Daarbij produceren ze een aanzienlijke hoeveelheid stukken, waarvan maar een enkele terecht komt bij de bibliotheken. Een teken dat deze nog geen informatiecentrum zijn en dat de samenwerking te kort schiet. Het is opvallend, dat erbij de pogingen, voor de dienstverlenende organen (beheer, administratie, huishoudelijke dienst) een plaats in de structuur te vinden, de bibliotheken nogal eens over het hoofd gezien worden. Ontstaan uit een onderdeel van de administratie zijn ze voor velen (incl. overheid?) nog steeds een vergaarbak van boeken, die de bibliothecaris naar gelang de behoefte enkel uit het rek haalt en uitleent. Hij is wel in naam bibliothecaris, maar bij de overheid is hij letterlijk de administratieve beambte gebleven.

Toch lijkt de tijd rijp zich af te vragen of de bibliotheek niet eerder bij het onderwijs thuis hoort.

Het onderwijs is in beweging en dat noopt ook de bibliotheken mee te gaan.

---

\* Mej. Wewel is bibliothecaresse van de Katholieke Sociale Academie De Aemstelhom te Amsterdam

<sup>1</sup> 'Agogie is de samenstellende term voor alle menselijk handelen gericht op het doelbewust veranderen van het sociale gedrag van mensen, groepen, organisaties en naties.' *M. van Beugen* in *Vrij Nederland*, 21 februari 1970. Een omschrijving met een ander accent: Agogische arbeid is 'arbeid waarin welbewust en op deskundige wijze wordt gestreefd naar verbetering van een bestaande toestand, althans naar verandering van deze toestand in een wenselijk geachte richting'. (De geachte lezer mag deze zin gerust als zinspeling op de bedoeling van dit epistel opvatten. A.W.) *T. T. ten Have*. Klein bestek van de agologie. Groningen 1968, p. 2.

<sup>2</sup> *M. van Beugen*. Hoger onderwijs en de welzijnssector van de samenleving. Groningen 1969.

Democratisering staat in nauw verband met zelfwerkzaamheid en deze kan niet slechts daarin bestaan dat de student zich met lezen de stof eigen maakt. Ze gaat veel verder. *De student moet leren zelf de literatuur te vinden die hij nodig heeft.* Hij moet niet enkel zijn aangewezen op die publikaties die de docent kent en die hij bij een vraag paraat heeft om op te noemen. In een tijd dat men in de maatschappij en het bedrijfsleven de computer inschakelt voor het opsporen van relevante informatie lijkt een dergelijke methode amateuristisch en een beetje antiek. De zeeën waarop de sociale academies rondobberen, zijn bovendien zeer uitgestrekt. Er dienen ook publikaties beschikbaar te zijn welke noch de docent noch de bibliothecaris in zijn boekenkast of in zijn geheugen heeft. Trouwens het bijhouden van de literatuur is meer dan eens een probleem voor de docenten en het zou een verlichting kunnen betekenen wanneer de studenten met deze taak belast werden.

Laten wij ons tot drie facetten beperken.

### 1. Documentatie

Vele bibliothecarissen, misschien allen, hebben uit jarenlange ervaring onderwerpcatalogi opgebouwd. Deze documentaties gaan het niveau van algemene ontwikkeling te boven, daar ze moeten voldoen aan de wensen van de voornaamste klantenkring, de meer gevorderde en geïnteresseerde studerende. Bovendien zijn sociologie, pedagogie, agogische methodenleer, om maar enkele te noemen, specifiek wetenschappelijke terreinen. De ontsluiting moet zo diepgaand zijn dat je ook iemand te woord kan staan die 'naar iets over de formele en informele groep' of de 'sociale revalidatie van de psychiatrische patiënt' zoekt. Het is zeker niet voldoende op een publikatie: over sociale psychologie, opbouwwerk of het sollicitatiegesprek te kunnen wijzen.

Er wordt veel gewerkt met abonnementen op literatuurfiches van andere instellingen bijv. de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn, het Nationaal Bureau Voor de Kinderbescherming en de nieuwe pool van de Geestelijke Volksgezondheid. Deze systemen moeten in de regel worden aangepast aan de bijzondere eisen van een onderwijsbibliotheek. Daarnaast helpen ook de documentaties van het ministerie van CRM, van Onderwijs, van Sociale Zaken en van Justitie een handje, alsmede het nog jonge DIC-bulletin.<sup>3</sup> Een nogal omvangrijk materiaal? Toch is het noodzakelijk omdat de bibliotheek van een sociale academie niet gericht is op één bepaalde discipline maar op het complexe sociale verschijnsel.

---

<sup>3</sup> DIC-bulletin is het referaat-orgaan van de Documentatie- en InformatieCentrale; een documentatiepool, waaraan deelnemen: Federatie van Vormingscentra, Federatie van Kath. Centra voor Volksontwikkelingswerk, De Horstink, Kerk en Wereld, Sjaloom, Werkgroep 2000 en Willibrordvereniging.

*De documentatiedienst werkt dus met geprefabriceerd materiaal*

Zolang er nog bibliothecarissen zonder assistent zijn durven wij niet eens te denken aan de hulp van een documentalist. Hoewel het in zekere zin rationeler is het exciperen achterwege te laten, moet toch, zij het veelal tastend, een classificatie worden gevonden, die beantwoordt aan de eisen van nu en ruimte biedt aan toekomstige ontwikkelingen. In principe zou de UDC deze rol kunnen vervullen en de referaattijdschriften van de ministeries tonen aan dat ze geschikt is voor de terreinen op welke zij en wij ons bewegen. Toch bespeurt men bij andere literaturodiensten een zekere terughoudendheid. Zo heeft de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn enkele jaren geleden de UDC-notatie op zijn fiches laten vervallen en werkt ook de voornoemde pool van de Geestelijke Volksgezondheid niet met de UDC. Bij gebrek aan tijd zal het voor de bibliothecaris van een sociale academie nauwelijks mogelijk zijn de fiches alsnog met de UDC te classeren, temeer daar hij het systeem zou moeten aanvullen met een alfabetisch register. *Voorop staat immers dat studerende de toegang tot de catalogi inderdaad wordt mogelijk gemaakt.* Het opzetten van een onderwerpcatalogus uit ontvangen materiaal vereist natuurlijk bekendheid met de gebieden van studie van een sociale academie alsmede kennis van documentatietechnieken.

Vanzelfsprekend vult de bibliothecaris de onderwerpcatalogus aan met de titelbeschrijvingen van publikaties, hoofdstukken en artikelen, welke hij zelf opspoort en selecteert.

Kennis van zaken is ook de voorwaarde voor het hanteren van het gehele apparaat. We behoeven niet, zoals een specialist in details door te dringen in de geheimen van bijv. culturele anthropologie, wel moeten we het gehele voor de agoog relevante kader overzien. Er is dus én inzicht én overzicht nodig over een breed terrein; enerzijds wat meer oppervlakkig, anderzijds toch ook weer zo diepgaand, dat de soms vrij moeilijke definities worden begrepen en dat er mee kan worden gewerkt. Er bestaat geen methode om deze kennis systematisch te verwerven. Ervaring en gezond verstand, vragen van leerlingen en docenten, methodisch lezen helpen al een heel eind op weg.

Beperkte van het budget en het werken met documentaties van andere instellingen brengen vervolgens met zich mee dat het interbibliothecaire leenverkeer een belangrijke rol speelt.

Mede gezien de voorname plaats van de documentatiedienst hebben wij dus te maken met echte speciale bibliotheken, waarop ook de in het bedrijfsleven aanvaarde regels van toepassing zijn, zoals: nauw contact met de wetenschappelijke staf, betrokken worden bij nieuwe omwikkelingen enz. Maar het verschil in rang oftewel de administratieve status vormt op emotioneel vlak een barrière voor de communicatie. Deze factor remt de samenwerking en het optimaal functioneren van beide partijen. De bibliothecaris kan zich intussen slechts behelpen met de scala van vragen en met de lesroosters tot dat betere tijden aanbreken.

Tenslotte wijzen wij op schema D in de NIDER-publikatie no. 405 'Taakomschrijving archief-, bibliotheek- en documentatiepersoneel in bedrijven', hetgeen de activiteiten van bibliotheken in sociale academies helder illustreert.

## 2. *Leren werken met documentaties*

De Sociaal-Wetenschappelijke Raad stelt in haar nota <sup>4</sup>: 'De maatschappijwetenschappen vormen een bonte schakering van benaderingswijzen en het enige dat zij alle gemeen hebben is de gerichtheid op de mens en de samenleving. De beoefenaars van de onderscheiden maatschappijwetenschappen gaan allen uit van hun eigen perspectief: zij hebben in her algemeen niet alleen weinig oog gehad voor het perspectief van de hun verwante wetenschappen, maar binnen het eigen wetenschapsperspectief ook voor elkaars visie. De nog bij velen bestaande neiging tot 'zelf doen' is een van de redenen waarom het streven om voort te bouwen op wat anderen reeds hebben bereikt, zoveel geringer is dan in de natuurwetenschappen. Deze 'gebrekkige communicatie binnen de maatschappijwetenschappen' die ze hindert 'met vrucht mee (te) kunnen bijdragen aan de vorming van de toekomstige samenleving' zal aan de basis moeten worden aangepakt: bij het onderwijs'. Het is inderdaad opvallend hoe weinig bekend het werken met documentaties bij vertegenwoordigers dezer wetenschappen is. De studerende zullen moeten *leren met informatie om te gaan*. Zij dienen onderwijs te krijgen in de mogelijkheden, die bibliotheken en hun onderlinge samenwerking, documentatie- en andere aangesloten diensten bieden. Uiteraard is de bibliothecaris als deskundige op dit terrein de aangewezen persoon om studerende zodanig te instrueren dat zij optimaal van deze diensten gebruik kunnen maken.

De belangrijke plaats van de *actuele* informatie belicht Behrend, die vaststelt dat 'het beroep waartoe opgeleid wordt, zich bijzonder snel lijkt te ontwikkelen, alsmede de maatschappij, waarbinnen dit beroep zich afspeelt. De werker zal zich in de toekomst steeds op nieuwe problemen moeten kunnen instellen en deze dan -na studie en kennisneming van nieuwe mogelijkheden- kunnen aanvangen.<sup>5</sup> Hij dient dus bekend te worden gemaakt met de eigen taak van een universiteits-, openbare- en speciale bibliotheek want hoe zal hij anders straks de weg willen vinden. De systematische catalogi van de universiteitsbibliotheek kunnen hem helpen bij

---

<sup>4</sup> Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. De organisatie van de verspreiding van wetenschappelijke informatie bij de maatschappijwetenschappen. Amsterdam 1968, p. 10.

<sup>5</sup> E. E. Behrend en C. Louwse. Projektonderwijs en sociale academie. Uitg. door academie De Horst, Driebergen, november 1969, p. 19.

meer wetenschappelijk gericht onderzoek en bij vragen van meer algemene aard. In een speciale bibliotheek vindt hij onderwerpcatalogi die primair op het beleid zijn gericht <sup>6</sup> en meer het praktische belang willen dienen. Heeft hij er geen idee van dat er verschillen zijn, dan kan hij wel stad en land aflopen voordat hij bij het goede adres is, indien hij het niet al van tevoren heeft opgegeven.

Het lijkt trouwens nuttig een onderscheid aan te brengen tussen *statische* en *dynamische* informatie.<sup>7</sup> Leerboeken geven standaardinformatie en spelen bij het uniforme, klassikale onderwijs een overheersende rol. Volgens deze methode krijgt de student een literatuurlijst, die hij afwerkt. Maar groeps-, commune-, project- en andere moderne onderwijsvormen, die een inbreng van de student beogen, moeten met dynamische oftewel actuele informatie werken. Daartoe dient deze informatie in een systeem opgenomen te zijn en de gebruiker moet weten hoe ermee om te gaan.

Bovendien zal *permanente educatie* niet denkbaar zijn zonder een zekere handigheid in het werken met informatiemateriaal. Vooral de beroepseducatie zal gaan steunen op de speciale bibliotheken en hun documentatiesystemen. Lang niet iedereen werkt in een instelling met een eigen literaturodienst. Eerbijscholing plaats vindt, kunnen jaren voorbij gaan. In de tussentijd dient ook kennis genomen te worden van nieuwe ontwikkelingen. Wat de student vandaag leert verandert zeer snel en vormt, als men het goed bekijkt, toch maar een deel. Een docent van een sociale academie formuleert het zo: 'Ook al zal de student niet van alles kunnen hebben kennisgenomen van wat hij later mogelijk in zijn werk tegenkomt, er zijn genoeg boeken en tijdschriften, waarin hij kan lezen, wat hij werkelijk wil weten, 'als het werk dit van hem vraagt.'<sup>8</sup> Dan moet hij echter wel weten hoe het te vinden. Het zou wel eens kunnen zijn dat deze 'wetenschap' net zo belangrijk is als basisvakken. De 'introductie' die nu gegeven wordt is eenvoudig ontoereikend. Misschien zijn de bibliotheekscholen bereid enige suggesties aan de hand te doen hoe de stof zou moeten worden overgebracht.

### 3. Projectonderwijs

Het lijkt erop dat menigeen nog een vrij vaag idee heeft van deze onderwijsvorm. Geen wonder, het werd weinig onderzocht of beschreven, hoewel het al bekend is sinds de twintiger jaren. Ook drs. C. F. van der Klauw<sup>9</sup> moest vaststellen dat de resultaten van zijn literatuurstudie mager zijn. Hij brengt desalniettemin een aantal kenmerken naar voren en geeft een 'Flowchart van een

---

<sup>6</sup> De organisatie van de verspreiding van wetenschappelijke informatie bij de maatschappijwetenschappen, p., 15. ,

<sup>7</sup> E. M. Spruit. Documentatiecentrum voor moderne school onmisbaar, in: Onderwijs en opvoeding jrg. 20, no. 5, p. 93.

<sup>8</sup> E. E. Behrend in: Verdanda 2 (1969) no. 3, november, p. 6.

<sup>9</sup> C. F. van der Klauw. Het project als onderwijsmethode in het wetenschappelijk onderwijs, in: Sociale wetenschappen 12 (1969) no. 1, p. 52.

project'. In dit schema verhelderen 'literatuuroverzicht, abstracts, artikelen' de 'achtergrond van een probleem'. In latere publikaties <sup>10</sup> trof ik slechts één definitie aan, welke het eerst werd gebruikt in een rapport van de Werkgroep Projektonderwijs Vrije Universiteit, subfaculteit der sociale wetenschappen, onder leiding van prof. dr. H. J. van Zuthem: 'Projektonderwijs is een methode van kennisoverdracht en' -verwerving waarbij in groepen met omschreven autonomie een concreet onderwerp/thema in studie wordt genomen, aan de bestudering waarvan alle deelnemers (docenten en studenten) een werkzaam aandeel hebben om zodoende de betrokkenheid op maatschappij en studie te vergroten en het democratiseringsproces op alle terreinen van het maatschappelijk leven te ontwikkelen.' Het gaat er dus om actief te participeren en gezamenlijk -docent en student op gelijk niveau- een studie te maken. Men heeft bezwaar tegen hoorcollege en 'kathedermethode', die als autoritair worden ervaren. De eenzijdige kennisoverdracht werkt passiviteit en niet-gemotiveerd-zijn in de hand. De lijn van boven naar beneden kan niet meer worden geaccepteerd; daarvoor in de plaats komt zelf-werkzaam-zijn: Ter illustratie een aantal kenmerken zoals het V.U.-rapport die vermeldt.

1. Onderwijs in kleine groepen.'
2. Deelname op basis van belangstelling dus keuze uit alternatieven.
3. Onderwijs in de vorm van zelf verricht onderzoek.
4. Gezamenlijke bepaling van opzet, onderverdeling en werkwijze.
5. Roulering van functies.
6. Maatschappelijke relevantie.
7. Interdisciplinair karakter.
8. Voortdurende en gezamenlijke evaluaties.
9. Collectieve beoordeling der prestaties.

De Haagse Sociale Academie wil punt 3 laten gelden in de zin van studie, literatuuronderzoek, interviews. Ze merkt ook op dat studenten 'niet of te laat leren deze andere informatiebronnen te vinden', waarmee zij echter massacommunicatiemiddelen en niet bibliotheek- en documentatiediensten bedoelt. De Horst in Driebergen noemt gedrukte informatie slechts in verband met de rol omschrijving van de docent: 'persoon, die literatuurverwijzing geeft'.<sup>11</sup> Natuurlijk wordt met literatuur gewerkt, zoals het altijd is gebeurd. Maar in het projectonderwijs krijgt dat een geheel nieuwe rol en bovendien een grotere betekenis.

Ten eerste is het *in strijd met de kernbedoeling van het projectonderwijs* indien men blijft doorgaan zich door de docent een literatuurlijst te laten geven. Waarom niet zelf literatuur zoeken en leren beoordelen wat ze waard is.

Vervolgens is er nog een moeilijkheid, die telkens de kop opsteekt en door Behrend aldus wordt beschreven: 'Het projectonderwijs draagt de meeste vrucht indien de te bestuderen

---

<sup>10</sup> G. van Benthem. Projektonderwijs en sociale academie, in: Verdanda no. 11, juni 1969.

Rapport van de Kommissie Onderwijsvernieuwing Haagse Sociale Academie, verschenen einde 1969.

<sup>11</sup> E. E. Behrend en C. Louwerse, Projektonderwijs en sociale academie. Driebergen 1969, p. 8.

objecten ook voor de docent nog geheel of gedeeltelijk ‘terra incognita’ zijn. De docenten bekwamen wel eens het gevoel een zekere schijnsituatie te scheppen. De projectgroep moest iets ‘uitzoeken’, dat de docent eigenlijk allang gevonden had.<sup>12</sup> Indien een groep inderdaad een ook voor de docent onbekend onderwerp kiest zal ze er niet onderuit kunnen, te gaan speuren naar de literatuur. Er bestaat dan immers nog geen kant en klare lijst (tenminste niet als het onderwerp van studie nieuw en origineel is). Behreud merkt trouwens ook op, dat dit voor de toekomst gewenst is.<sup>13</sup>

Welke ervaringen doet de bibliothecaris nu op met de eerste experimenten van het projectonderwijs? In het gunstigste geval wordt hij als het ware onverhoeds overvallen, door een aantal vragenstellers tegelijk, met: Heeft u iets over de toestanden in Latijns-Amerika, over de Alternatieve Pedagogische Academie, Beverwijk, over close-reading of de politie. Er zijn talloze maatschappelijke vraagstukken en het is voor een bibliothecaris in zijn tegenwoordige positie niet te voorzien welke vragen op hem zullen worden afgevuurd, *tenzij* er een vorm wordt gevonden, ook de bibliothecaris in de planning van de projecten te betrekken. Hij is geen computer, en moet ook de tijd vinden zich creatief met het thema bezig te houden. Het zoeken zelf kan hij dan nog altijd aan de student overlaten.

Voor zover het de onderwijsbibliotheek betreft, hangt het slagen van het projectonderwijs af van:

- het afstemmen van documentaties qua inhoud en qua systematiek op de eisen van het projectonderwijs (= afhankelijk van het erbij betrekken van de bibliothecaris),
- de lessen in het benutten van bibliotheken en documentatiediensten,
- tenslotte op de lange duur: het functioneren van de bibliotheek als informatiecentrum (zowel binnen de eigen academie als naar buiten).

In de bibliotheken van de sociale academies gaan informatie en agogie prettig met elkaar om maar ze hebben in feite geen notie van elkaar. De een spreekt Chinees voor de ander. Dat is misschien wat kras gezegd, niettemin komt het daarop neer in de dagelijkse praktijk. Toch hebben ze met elkaar te maken en zou een beetje belangstelling voor beiden winst kunnen afwerpen. Het zou de moeite waard zijn hierover de gedachten eens te laten gaan. .

## Mededeling n.a.v. bibliotheken der Sociale Academies

Op 30 mei jl. zijn de gezamenlijke bibliothecarissen van de Sociale Academies in Nederland in het gebouw van de CICSA te Amsterdam bijeengekomen om zich te beraden over de, o.a: door het in werking treden van de ‘Mammoetwet’, ontstane problematiek.

In deze vergadering kwam als kernpunt unaniem naar voren: een te simplistische en onjuiste waardering van de

---

<sup>12</sup> A.a.o. p. 23. Zie ook p. 42.

<sup>13</sup> A.a.o. p. 23.

bibliotheekfunctie, hetgeen samenhangt met het überhaupt ontbreken van enige bibliotheekrang in de Sociale Academies.

In een brief aan de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen mr. J. H. Grosheide, voor beijvering van invoering van een bibliotheekrang, brachten de bibliothecarissen o.a. de volgende argumenten naar voren:

1. het gediplomeerd zijn van ruim 80% van de aangestelde bibliotheekfunctionarissen.
2. het verantwoordelijk zijn voor een zelfstandige afdeling binnen de Academies.
3. het noodzakelijk worden van bibliotheek-assistentie, o.a. door de stormachtige ontwikkelingen in het Sociaal-Pedagogisch Onderwijs.
4. het nijpend worden van adequate verwerking van de stroom van literatuur en informatie, door de enorme toeloop van studenten van Dag-, Urgentie- en overige Parttime opleidingen, groter wordend docentencorps en hoger wordend bibliotheekbudget.
5. de hoge eisen die worden gesteld door de voortschrijdende democratisering, alsmede nieuwe vormen van onderwijs, zoals projectonderwijs.
6. Tenslotte werd de wens uitgesproken tot een zo groot mogelijke integratie van studie en literatuur in het kader van de totale opleiding aan de Academies. Sommige van de aanwezigen dachten wat dit betreft aan 'integratielessen'.

Naar aanleiding van deze argumentatie waren de aanwezigen van mening dat de invoering van een bibliotheekrang gepaard moet gaan met een rechtvaardigere salariering.

Ook de Inspecteur van het Sociaal-Pedagogisch Onderwijs drs. J. A. J. M. van Huijgevoort, alsmede de Vereniging van Directies van Sociale Academies werden van de activiteiten op de hoogte gesteld.

Als contactpersoon werd aangewezen Mejjuffrouw F. D. Wirtz, bibliothecaresse van de Haagse Sociale Academie.

*Den Haag, juni 1970*

'Of course our friends the root and branch boys have not failed to put forward a 'rationalized' scheme as the logical conclusion of this line of development. They would have us create a single centralized bureau of scientific publication, to which would be despatched typescripts (or would it be transcripts of telephone messages?) to be edited, refereed, classified, printed, and send out in exactly pre-selected categories to licensed subscribers. I do not think I need to set out the objections to this modest proposal; it would be monopolistic, bureaucratic, fundamentally inefficient, blinkering and inflexible; scientific knowledge is not like bread, that can be manufactured by machines and distributed on a very large scale, provided that no one minds if it is as tasteless and formless as cotton wool'.

Ziman, *Information, communication, knowledge*, Nature 224 (1969) 25 oktober, blz. 318-324.